Un exemplar necunoscut al unei tipărituri sibiene din secolul al XVII-lea

Florin Bogdan

Identificarea exemplarelor incomplete de carte românească veche rămâne un subiect de actualitate şi în prezent, mai ales în condițiile în care nu există cataloage cumulative aduse la zi (în acest sens un prim pas a fost făcut de către specialiştii din cadrul Institutului de Memorie Culturală[1]), cu atât mai mult cu cât trebuie luată în calcul şi acea parte virtuală a patrimoniului de carte românească veche (în general în acest sens vorbim despre exemplarele aflate în colecții particulare, de cele mai multe ori acestea fiind exemplare necunoscute specialiştilor).

Doresc să specific încă de la început că acest studiu nu se doreşte a fi o contribuție la Bibliografia Românească Veche[2], ci doar o semnalare a unui exemplar, necunoscut literaturii de specialitate, al unei cărți româneşti vechi tipărită la Sibiu la sfârşitul secolului al XVII-lea, aflat în biblioteca parohiei ortodoxe din localitatea Luier (județul Mureş).

Cercetarea colecțiilor de carte românească veche existente în bibliotecile parohiale din localitățile rurale este necesară în contextul cercetării istoriei locale, însemnările existente pe filele cărților româneşti vechi constituind veritabile izvoare istorice a căror valorificare poate conduce la formarea unei imagini de ansamblu asupra evoluției istorice a comunității care a deținut respectivele cărți. Aceasta este premiza de la care a pornit această cercetare asupra fondului de carte românească veche aparținând parohiei Luier, fond în care se regăsesc următoarele cărți: *Penticostar* (Bucureşti, 1743), *Apostol* (Blaj, 1767), *Strasnic* (Blaj, 1773), *Liturghier* (Blaj, 1775), *Triod* (Blaj, 1813), *Octoih* (Blaj, 1825) şi un fragment al unui *Ceaslov* tipărit în secolul al XVII-lea[3]. Fragmentul începe cu foaia 143 şi se termină cu foaia 318, lipsind foile de la 230 la 245. În cuprinsul volumului găsim următorul conținut: Începutul pavecerniței mari (f. 145 v.), Troparele învierii (f. 171 v.), Stihuri de pocăință (f. 184 v.), Troparele şi condacele zilelor (f. 186), Ceasurile în ziua de Paşti (f. 191 v.), Cinstitul paraclis al Precistei (f. 194), Rugăciunile la cuminecătură (f. 211 v.), Rugăciunile după cuminecătură (f. 226 v.).

Acest *Ceaslov* ne-a atras atenția, cunoscut fiind faptul că *Ceaslovețul* tipărit la Bălgrad (Alba Iulia) în anul 1685[4] este o carte foarte rară în spațiul românesc. Descrierea acestui volum din BRV[5] ne indică faptul că fragmentul nu este parte a *Ceaslovețului* tipărit la Bălgrad, încât nu numai că avem ultima foaie numerotată cu 318, dar şi numărul de rânduri diferă, în cazul exemplarului de la Luier fiind vorba de 13 rânduri pe foaie, în cazul tiparului fiind vorba de roşu şi negru, iar pagina este încadrată.

---

[1] O astfel de încercare de realizare a unui catalog cumulativ de carte românească veche (sec. XVI-XVII) găsim la adresa de internet http://www.cimec.ro/Carte/cartev/default.htm;

[2] Ion Bianu, Nerva Hodoş, Dan Simonescu, *Bibliografia Românească Veche: 1508-1830*, vol. I-IV, Ed. Academiei Române, Bucureşti, 1903-1944, în continuare BRV;

[3] Fragmentul respectiv are următoarea mențiune pe prima foaie păstrată (foaia 143): "Ceaslovăț, Bălgrad 1687";

[4] Asupra datării acestei tipărituri există mai multe variante, BRV o plasează în anul 1687 (I, 84, p. 279-280), la fel şi Mircea Tomescu în *Istoria cărții româneşti de la începuturi până la 1918,* Ed. Ştiințifică, Bucureşti, 1968, p. 76; în timp ce unele cercetări mai noi plasează tipăritura în perioada 1685-1686, pentru mai multe informații, Eva Mârza, *Din istoria tiparului românesc. Tipografia de la Alba Iulia: 1577-1702*, Ed. Imago, Sibiu, 1998, p. 73-75, informații preluate şi de către Dan Râpă-Buicliu, *Bibliografia Românească Veche. Additamenta I (1536-1830)*, Ed. Alma, Galați, 2000, p. 193-194;

[5] BRV, I, 84, p. 279-280 prezintă un volum in 8°, cu tipar negru, 4 foi nenumerotate şi 204 foi numerotate, cu 16 rânduri pe foaie;

Conform literaturii de specialitate în secolul al XVII-lea s-a mai tipărit un singur *Ceasloveț* în spațiul românesc, este vorba de o tipăritură apărută la Sibiu în anul 1696, cu următorul titlu: *„Ceasloveț care are întru sine slujbele de noapte şi de zi supt biruința puternicului şi încununatului Iosif Leopold Craiul Budii şi a Țării Ungureşti şi Ardealului. Tipăritu s-au în vestita cetate a Sibiului. Anii Domnului: 1696”*[6]. Descrierea oferită de aceeaşi literatură de specialitate[7] ne spune că este un volum in 8° , de 4 foi nenumerotate, 330 numerotate şi alte 2 foi nenumerotate la sfârşit, cu tipar negru şi roşu, pagină încadrată şi 13 rânduri pe foaie. Conform acestei descrieri şi celei din volumul IV a BRV[8], care oferă şi conținutul acestei tipărituri putem concluziona că şi exemplarul de la Luier este un fragment al *Ceaslovețului* tipărit la Sibiu în 1696.

Ceasloveț, Sibiu, 1696 (f. 81 v.)[9]

[6] BRV, I, 101 p. 339-340; BRV, IV, 101, p. 207-208; Eva Mârza, *op. cit.*, p. 85-88; Dan Râpă-Buicliu, *op. cit.*, p. 208; Mircea Tomescu, *op. cit.*, p. 76; Vasilie Popp, *Disertație despre tipografiile româneşti în Transilvania şi învecinatele țări de la începuturile lor până la vremile noastre. Sibiu, 1838*, Studiu introductiv, ediție, note, rezumat şi indice de Eva Mârza şi Iacob Mârza, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1995, p. 124 (cu greşeala atribuirii tipăriturii lui Ioan Bart şi nu lui Chiriac, adevăratul tipograf al acestei cărți);
[7] BRV, I, 101 p. 339-340;
[8] BRV, IV, 101, p. 207-208;
[9] Exemplarul deținut de Academia Română *apud* http://www.cimec.ro/Carte/cartev/poze/095mare.jpg

Ceasloveț, Sibiu, 1696 (f. 144)[10]

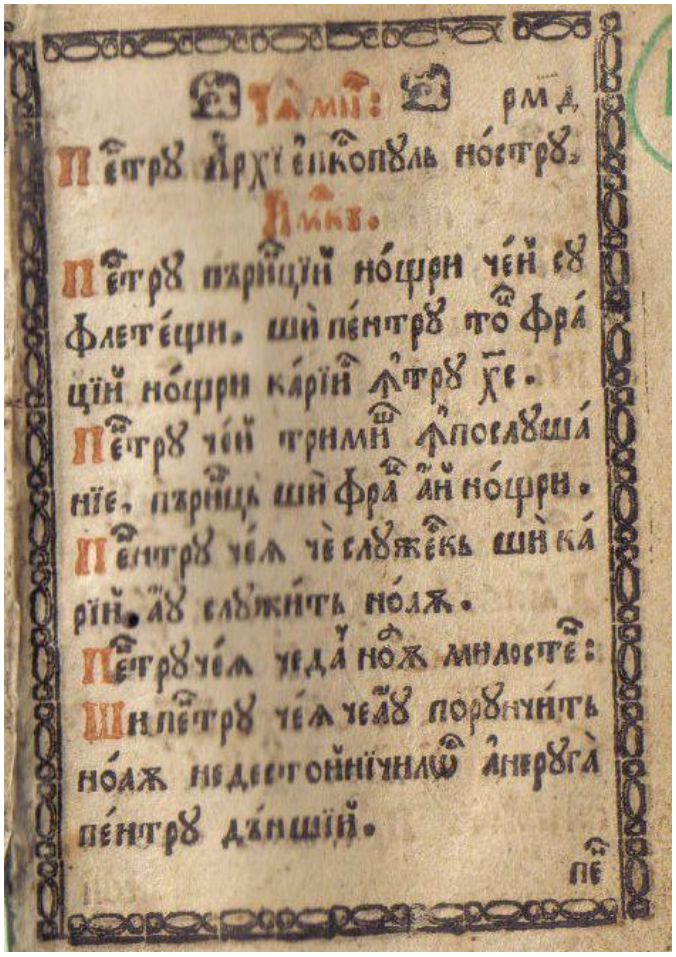

Pentru a sublinia importanța acestui fragment al *Ceaslovețului* tipărit la Sibiu în 1696 menționez că la ora actuală se cunosc doar cinci exemplare ale acestei tipărituri pe întreg cuprinsul României, cel de la Luier fiind abia cel de-al şaselea exemplar cunoscut al acestei tipărituri româneşti vechi a cărei paternitate este disputată atât de tipografia sibiană cât şi cea de la Bălgrad (Alba Iulia)[11].

Nu am insistat în studiul de față asupra însemnărilor manuscrise din volumul prezentat, urmând ca într-un viitor apropiat să încerc să realizez un studiu care să aprecieze corect importanța acestei tipărituri şi a circulației acesteia în urma consultării şi a celorlalte patru exemplare aflate la Biblioteca Academiei Române de la Bucureşti[12], la Biblioteca Academiei Române de la Cluj-Napoca[13], la B.C.U. Cluj-Napoca[14] şi la Biblioteca Județeană „Astra" Sibiu[15].

---

[10] Exemplarul din biblioteca parohiei ortodoxe Luier (județul Mureş);

[11] E. Mârza, *op. cit.*, p. 86-88, susține că este vorba de o a doua ediție a *Ceaslovețului*, diferențele între cel tipărit în 1685-1686 la Alba Iulia şi cel din 1696, tipărit la Sibiu cu acelaşi material tipografic, sunt minore;

[12] Inv. 463 *apud* http://www.cimec.ro/Carte/cartev/s17001e1.htm, exemplar donat de Aurel Filimon în anul 1930, provenind tot din județul Mureş;

[13] CRV 591 *apud* Eva Mârza, Doina Dreghiciu, *Carte românească veche în județul Alba. Secolele XVI-XVII. Catalog*, Ed. Episcopiei Ortodoxe Române a Alba Iuliei, Alba Iulia, 1989, p. 226;

[14] În fondul acestei biblioteci se găsesc două exemplare ale acestei tipărituri, inv. 3 /1938 *apud* Elena Mosora, Doina Hanga, *Catalogul cărții vechi româneşti din colecțiile Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga" Cluj-Napoca*, Cluj-Napoca, 1991, p. 32 ;

[15] Inv. 419;

An unknown copy of a book printed at Sibiu in the XVII century

Abstract

The identification of the incomplete copies of ancient Romanian books remains a present-day subject, especially if we consider the fact that there aren't any up-to-day collective catalogues. Moreover, it has to be taken in consideration also that virtual part of the ancient Romanian books patrimony (generally speaking, the copies from the private collections, in most cases those being copies unknown to specialists). This study doesn't want to be a contribution to the Ancient Romanian Bibliography, but a presentation of a copy, unknown to the specialists, of an ancient Romanian book printed in Sibiu at the end of the XVII century, kept in the library of the Orthodox parish from Luier (Mures county). The archives belonging to the Luier parish include the following books: Penticostar (Bucharest, 1743), Apostol (Blaj, 1767), Strasnic (Blaj, 1773), Liturghier (Blaj, 1775), Triod (Blaj, 1813), Octoih (Blaj, 1825) and also a fragment from a Ceaslov printed in the XVII century, identified in the present study as being a Ceaslovet printed in Sibiu in the year 1696.

In order to underline the importance of this fragment from the Ceaslovat printed in Sibiu in 1696, I point out the fact that up-to-day only five copies of this print are known in the entire country, the one from Luier being only the sixth known copy of this ancient Romanian print, whose origins are disputed between the Sibiu and Balgrad (Alba Iulia) typographies.